

Gdzie szukać pomocy? Organizacja pomocy społecznej w Polsce.

W niniejszym artykule pragnę przedstawić funkcjonowanie pomocy społecznej w Polsce, jak również pokazać kto i gdzie może szukać pomocy w swoich potrzebach. Problematyka pomocy społecznej jest bardzo istotna dla funkcjonowania współczesnego państwa.

Celem pomocy społecznej jest pomoc osobom i rodzinom w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych, oraz doprowadzanie do usamodzielnienia się ich, a świadczenie pomocy społecznej powinno służyć umacnianiu rodziny. Pomoc społeczna jest realizowana na całym świecie, ma różne formy, zasięg i tradycje. Współcześnie pomoc społeczna jest realizowana w ramach polityki społecznej państwa. Zakres pomocy społecznej jest bardzo szeroki, od poprawy warunków życia i walki z patologią, po upowszechnianie kultury. Pomoc społeczna to jedna z podstawowych instytucji społecznych, pełniąca ważne funkcje w celu utrzymania ładu i integracji systemu społecznego. Zadania pomocy społecznej realizowane są na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, takimi jak kościoły, związki wyznaniowe, a także z osobami fizycznymi i prawnymi.

Pomoc społeczna dzieli się na trzy główne sektory: państwowy, rynkowy oraz organizacji non-profit, działających pro publico bono, ale jednocześnie niezwiązanych instytucjonalnie z administracją publiczną.

System pomocy społecznej w Polsce regulują następujące akty prawne:

- ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku,
- ustawa o świadczeniach rodzinnych z dnia 28 listopada 2003 roku,
- ustawa o zatrudnieniu socjalnym z dnia 13 czerwca 2003 roku,
- ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 roku,
- ustawa o rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997 roku.

Pierwszy z wymienionych aktów prawnych jest głównym i najważniejszym dokumentem regulującym kształt systemu pomocy społecznej w Polsce. Zawiera on m.in. zadania z zakresu pomocy społecznej, rodzaje świadczeń, organizację pomocy społecznej, jak i zasady oraz tryb postępowania kontrolnego z zakresu pomocy społecznej. W ustawie tej zamieszczono definicję pomocy społecznej jako instytucji polityki społecznej państwa i zaznaczono, że za jej organizację odpowiedzialne są zarówno organy administracji rządowej

jak i samorządowej, które powinny współpracować ze sobą, jak i z innymi organizacjami społecznymi i pozarządowymi.

Ustawa o pomocy społecznej określa podmioty uprawnione do pomocy społecznej. Są to zarówno osoby o polskim obywatelstwie (zamieszkujące i przebywające w Polsce), jak i cudzoziemcy, jeśli zamieszkują i przebywają w Polsce na podstawie zezwolenia, statusu uchodźcy, ochrony uzupełniającej, czy w związku z pobytem ze względów humanitarnych.

Z pomocy społecznej mogą również skorzystać:

- obywatele państw członkowskich Unii Europejskiej,
- obywatele państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu,
- obywatele stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym,
- obywatele Konfederacji Szwajcarskiej.

Ustawa o pomocy społecznej jasno określa kompetencje w tym zakresie gmin, powiatów, samorządów województw i wojewodów oraz ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego a także rodzaje świadczeń pieniężnych i niepieniężnych. Akt ten reguluje także zasady funkcjonowania domów opieki społecznej, placówek zapewniających całodobową opiekę niepełnosprawnym, przewlekle chorym i osobom w podeszłym wieku. Przewidziano tu również pomoc dla osób usamodzielnianych.

Kolejnym aktem prawnym odnoszącym się do systemu pomocy społecznej jest ustawa o świadczeniach rodzinnych, która reguluje warunki i zasady przyznawania prawa do świadczeń rodzinnych oraz ich wypłacania. Zgodnie z tym aktem prawnym świadczenia te przysługują obywatelom polskim oraz cudzoziemcom przebywającym na terenie Polski w oparciu o zezwolenie na pobyt stały, pobyt rezydenta długoterminowego lub zezwolenia na pobyt czasowy, status uchodźcy, ochrony uzupełniającej i posiadających kartę pobytu z dostępem do rynku pracy. Świadczenia te przysługują przez okres ich pobytu na terytorium Polski.

Do świadczeń rodzinnych zalicza się:

- zasiłek rodzinny i dodatki do niego
- jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia się dziecka
- świadczenia opiekuńcze,
- świadczenie rodzicielskie.

Z kolei ustawa o zatrudnieniu socjalnym z dnia 13 czerwca 2003 roku reguluje kwestie zatrudnienia socjalnego. Mogą z niego korzystać:

- bezdomni,
- uzależnieni od alkoholu i narkotyków (lub innych środków odurzających),
- chorzy psychicznie,
- długotrwale bezrobotni,
- zwalniani z zakładów karnych,
- uchodźcy,
- osoby niepełnosprawne

Z kolei ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy określa, jakie zadania pełni państwo w odniesieniu do promowania zatrudnienia, niwelowania skutków bezrobocia czy aktywizacji zawodowej. Ustawa obejmuje zarówno obywateli polskich, jak i cudzoziemców, którzy poszukują i podejmują zatrudnienie na terenie Polski czy też u pracodawców zagranicznych. Odnosi się także do obywateli Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego, jak i posiadających status uchodźcy, zezwolenie na pobyt stały, rezydenta długoterminowego UE, czy zezwolenia na pobyt czasowy itd. Zawarto tu zasadę równego traktowania w dostępie do usług i instrumentów rynku pracy, która oznacza, że żadna osoba nie może być tu dyskryminowana ze względu na swą płeć, pochodzenie, religię, światopogląd czy wiek. W razie naruszenia tej zasady stosuje się przepisy ustawy w zakresie równego traktowania.

Ostatnim z wymienionych aktów prawnych odnoszących się do systemu pomocy społecznej jest ustawa o rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997 roku, która reguluje kwestie pomocy dla osób o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy oraz osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (znacznym, umiarkowanym lub lekkim).

Działania z zakresu pomocy społecznej z mocy ustawy wykonują organy administracji rządowej i samorządowej. Współpracują w tym zakresie z organizacjami społecznymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi, fundacjami, stowarzyszeniami, pracodawcami oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej należą:

- regionalne ośrodki polityki społecznej
- powiatowe centra pomocy rodzinie
- ośrodki pomocy społecznej
- domy pomocy społecznej

- placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego
- ośrodki wsparcia
- ośrodki interwencji kryzysowej

Ośrodki pomocy społecznej są to jednostki organizacyjne wykonujące zadania z zakresu pomocy społecznej w gminie.

Powiatowe centra pomocy rodzinie są to jednostki organizacyjne wykonujące zadania powiatu w zakresie pomocy społecznej. Zadania powiatowych centrów pomocy rodzinie w miastach na prawach powiatu realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej (miejskie ośrodki pomocy rodzinie).

Na szczeblu województwa istnieją dwie odrębne struktury organizacyjne – administracji rządowej i samorządowej. Zadania rządowe na szczeblu województwa wykonuje wojewoda. Zadania wojewody w zakresie pomocy społecznej realizowane są przez wydziały polityki społecznej urzędów wojewódzkich.

Natomiast zadania samorządowe wykonuje marszałek województwa przy pomocy regionalnego ośrodka polityki społecznej - jednostki organizacyjnej powołanej do realizacji zadań pomocy społecznej w województwach samorządowych.

Dom pomocy społecznej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, która świadczy, na poziomie obowiązującego standardu, usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności. Domy, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone, dzielą się na domy dla:

1. Osób w podeszłym wieku
2. Osób przewlekle somatycznie chorych
3. Osób przewlekle psychicznie chorych
4. Dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
5. Dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie
6. Osób niepełnosprawnych fizycznie
7. Osób uzależnionych od alkoholu

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Rejestr jednostek specjalistycznego poradnictwa prowadzi wojewoda.

Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu. W ośrodku wsparcia mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. Ośrodkiem wsparcia może być ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dzienny dom pomocy, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko i dom dla bezdomnych oraz klub samopomocy.

Ośrodki interwencji kryzysowej - ich rolą jest świadczenie osobom i rodzinom będącym w stanie kryzysu, w tym dla matek z małoletnimi dziećmi oraz kobiet w ciąży dotkniętych przemocą lub znajdujących się w innej sytuacji kryzysowej, specjalistycznej pomocy psychologicznej, poradnictwa socjalnego, prawnego oraz schronienia.

Pomoc społeczna stanowi ważny element całego systemu wsparcia społecznego. Zmiany, jakie zaszły w pomocy społecznej i pracy socjalnej na przestrzeni ostatnich lat są bezsprzeczne, istotne i fundamentalne. Miały w oczywisty sposób wpływ na ilość i jakość wykonywanej pracy socjalnej. Na przestrzeni ostatnich lat widoczna jest ewolucja systemu pomocy społecznej od układu statycznego, uzależniającego od pomocy państwa do układu aktywnego, czyli aktywizującego klientów Ośrodków Pomocy Społecznej. Praca socjalna coraz bardziej skupia się na niesieniu pomocy we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu posiadanego potencjału jednostek, grup, określonych środowisk. Czy jest ona w związku z tym trudniejsza czy łatwiejsza? Efektywniejsza, czy wręcz przeciwnie – jej efektywność spada? – należy zwrócić uwagę na kilka istotnych aspektów. Przede wszystkim na aspekt rozwojowy: obecny charakter pracy socjalnej z jednej strony zmusza służby socjalne do ciągłej pracy nad własnym warsztatem pracy i do permanentnej edukacji, zaś z drugiej strony umożliwia wieloaspektowe działania w odniesieniu do klienta pomocy społecznej, co przyczynia się do wzrostu szans na usamodzielnienie zawodowe, ekonomiczne, społeczne. Pozwala na realizację działań zmierzających do lepszego diagnozowania środowiska i projektowania działań naprawczych. Przede wszystkim zaś prowadzi do profesjonalizacji zawodu i – prognostycznie – do wzrostu prestiżu zawodowego. Wspieranie, edukowanie, włączanie do aktywności zawodowej przy jednoczesnym projektowaniu zmian, programowaniu funkcjonowania zintegrowanych lokalnych systemów wsparcia – to przyszłość i wyzwanie dla systemu pomocy społecznej.

Monika Konieczny

Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego

Program
Fundusz Inicjatyw
Obywatelskich
na lata 2021-2030

NOWE FIO

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich 2021-2030

Źródło:

1. Baranowska, M. (2012), Komentarz do ustawy o pomocy społecznej,
2. Kowalczyk, B. (2012). Pomoc społeczna jako instytucja, Problemy Polityki Społecznej, nr 19.
3. Nitecki, S. (2017), Prawo do pomocy społecznej w polskim systemie prawnym, Wolters Kluwer, Warszawa.
4. Sierpowska, I. (2010), Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz, Wolters Kluwer, Warszawa